

Redactioneel

De digitalisering van dit tijdschrift staat niet stil. Sinds 2006 is elke nieuwe aflevering van de *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* voor de leden van het KNHG ook op het internet te raadplegen (www.knhg.nl). Vanaf 2007 kwamen voor iedere geïnteresseerde lezer de jaargangen van 1970 tot 2003 ook digitaal beschikbaar – en dat laatste jaartal verschuift steeds met uitzondering van de laatste twee jaargangen die alleen toegankelijk blijven voor leden. Vorig jaar werd het tijdschrift uitgebreid met een rubriek webrecensies zodat een groter aantal publicaties over de Nederlandse geschiedenis sneller na verschijning kan worden besproken. Lezers en schrijvers hebben er sindsdien op gewezen dat webrecensies onvindbaar zijn voor de academische gemeenschap en het algemene publiek. Een recensie in druk is in de papieren BMGN in de bibliotheek op te zoeken. Een webrecensie niet, behoudens voor leden en de inmiddels daartoe gemachtigde niet-leden die een webrecensie hebben geschreven. Voor een wetenschappelijk tijdschrift is dat geen goede zaak. Vanaf dit nummer zijn de webrecensies dan ook voor alle lezers meteen digitaal raadpleegbaar.

Ik maak van de gelegenheid gebruik om potentiële schrijvers van artikelen en recensies erop te wijzen dat de richtlijnen voor auteurs zijn gemoderniseerd. U kunt op de KNHG-website een versie van deze vernieuwde regels vinden of een afschrift aanvragen bij het redactie bureau (zie het colofon).

Namens de redactie,
Klaas van Berkel

Indiëgangers: sociale herkomst en migratiemotieven (1830-1950)

Een onderzoek op basis van de Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN)

ULBE BOSMA EN KEES MANDEMAKERS

1. Inleiding

Het militaire werfdepot in Harderwijk heette in de volksmond het riool van Europa. Het 'schuim der naties' zou zich hier tot 1909 verzamelen om als koloniaal soldaat naar Indië te gaan. Dat beeld lijkt echter vooral voor het eerste deel van de negentiende eeuw op te gaan. Zeker in die tijd was tekenen voor het koloniale leger dikwijls een wanhoopsdaad, om bijvoorbeeld een gevangenisstraf te ontlopen.¹ De koloniën vormden toen nog voor 80 procent van de soldaten een zeker graf. Halverwege de negentiende eeuw lag de sterfte onder de militairen met 45 promille per jaar echter al weer een stuk lager.² Reisverhalen en andere anekdotische informatie relativeren het negatieve beeld over de herkomst van de militairen die naar Indië vertrokken. Daaruit blijkt dat veel Europese militairen in Indië wel degelijk geletterd waren en vaak zelfs een vak hadden geleerd. Een flink deel van het Europese contingent in het koloniale leger was trouwens kader. Het Indonesische aandeel, ruim 70 procent van het KNIL, kwam nauwelijks verder dan de rang van gewoon soldaat. Daarentegen verliet bijna 30 procent van de Europese militairen de dienst als korporaal, sergeant of officier.³ In het latere deel van de negentiende eeuw werd dienst nemen in het Indische leger een steeds serieuzere optie om zonder passagekosten een poging te wagen in Indië een beter bestaan op te bouwen.⁴ Na een eerste moeilijke periode als koloniaal soldaat kon men hopen op een bevordering tot onderofficier of op een bestaan in de Indische burgermaatschappij.

In tegenstelling tot de militairen vormden de burgerlijke Indiëgangers in de negentiende eeuw een selecte groep. Stringente immigratiewetgeving en de invoering van ambtelijke diploma's hadden daarvoor al in respectievelijk 1819 en 1825 gezorgd. De koloniale economie had vooral behoefte aan technisch

¹ M.P. Bossenbroek, *Volk voor Indië. De werving van Europese militairen voor de Nederlandse koloniale dienst* (Amsterdam 1992) 48-51, 105, 142.

² Ph.D. Curtin, *Death by Migration. Europe's Encounter with the Tropical World in the Nineteenth Century* (Cambridge 1989) 81-83.

³ Ulbe Bosma, 'Sailing through Suez from the South', *International Migration Review* 41:2 (2007) 511-536, 519; *Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN). Dataset project Europese Migratie van en naar Nederlands-Indië* (MNI), release 2006.01, bestand stamboeken.

⁴ Bosma, 'Sailing through Suez from the South', 521.